

Яцух О.В., к.с.-г.н., доцент, **Іванова І.Є.**, д.т.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МАГІСТРІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА» НА ПРИКЛАДІ
ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДОЛОГІЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ОСНОВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ»**

***Анотація.** На сучасному етапі розвитку професійної освіти науково-дослідна діяльність є одним із пріоритетних компонентів професійної підготовки, основним чинником забезпечення якості вищої освіти, підвищення конкурентоздатності університетської освіти України. Основною метою вищої освіти є підготовка кваліфікованого фахівця в галузі цивільної безпеки, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності.*

Науково-педагогічні працівники університетів повинні активно користуватися інтерактивними методами навчання при викладанні дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності», проблемним викладом матеріалу, привчаючи здобувачів вищої освіти до ефективного застосування відповідних компетенцій для аналізу та вирішення проблем, давати творчі завдання, які вимагають використання набутих пошукових і дослідницьких умінь та навичок.

***Ключові слова:** наукові дослідження, науково-дослідна діяльність, фахова компетентність, здобувач вищої освіти, цивільна безпека.*

Постановка проблеми. Наука допомагає людству створювати комфортне життя, прогнозувати природні явища, виховувати та змінювати розвиток суспільства тощо. Інтернет, телекомунікації та комп'ютери зробили світ глобальним. Сьогодні світом керує наука. Fortunato S. та ін. [1] пояснюють, що з глибшим розумінням попередників впливової науки стане можливим розробляти системи та політику, які покращують перспективи науки в цілому. Зростання доступності цифрових даних про наукові входи

та виходи пропонує безпрецедентні можливості для вивчення структури та еволюції науки. Наука стає основою культури та прогресу нашого століття.

Загально визнано, що в нашому сучасному світі технічний прогрес та інновації [2; 3] є основою розвитку економіки та культури країни. Майбутнє країн, особливо тих, природні ресурси яких небагаті, а основний продукт створюється завдяки інтелекту, залежить від стрімкого розвитку науки і техніки. Стрімкі зміни потреб ринку праці та знання, які стають основною умовою успіху в конкурентній ринковій економіці, висувають нові вимоги і до здібностей його суб'єктів: отримати такі знання, які б дозволили не тільки вижити, але й перемогти в конкурентній боротьбі. Сьогодні в суспільстві, заснованому на знаннях, найважливішими стають дослідницькі здібності, завдяки яким здобуваються фундаментальні та прикладні знання [4]. Тому сьогодні кожне суспільство ставить перед собою нові освітні цілі, прагне реконструювати свою освітню систему таким чином, щоб вона могла контролювати інновації під впливом глобалізації та могла підготувати молоде покоління жити в глобалізованому світі та діяти в ринковій економіці, заснованій на конкуренції.

У сучасному світі вміння не тільки володіти знаннями, але й створювати їх самому та брати участь у змінах суспільства та світу стає дуже важливим. Особливо підкреслено інтерес молоді до науки – досліджень, досягнень, нових можливостей. Для того, щоб пізнавати сучасний світ і приймати грамотні рішення, необхідно мати наукову освіту та вміння керувати методом наукового пізнання світу. Наукова освіта сьогодні необхідна кожному. Науково-дослідницька діяльність студентів є обов'язковою, невід'ємною частиною підготовки фахівців у закладах вищої освіти [5]. Особливо тому, що деякі студенти мають раннє відчуття близькості та/або участі в науково-дослідницькій діяльності, у той час як для інших дослідження залишається, протягом студентських років, віддаленим явищем [6]. Можна стверджувати, що науково-дослідницька діяльність студентів є не лише метою вищої освіти, а й засобом інтелектуального, емоційного та практичного розвитку.

Хоча заохочення наукової діяльності студентів є актуальною проблемою, однак в Україні недостатньо досліджень з цієї проблеми [7]. Було проведено багато досліджень, присвячених аналізу різноманітних проблем підготовки студентів. Дослідження були проведені з метою з'ясувати ставлення студентів до активних методів навчання [8], до самостійного навчання [9], до перешкод у професійній підготовці, до якості реалізації програм навчання [10]. Науково-дослідницька діяльність студентів визначається компетентністю дослідницької діяльності, набутою

під час теоретичних і практичних занять: використання викладачами активних методів навчання, підготовка курсової або магістерської роботи тощо. Однак бракує вичерпних досліджень щодо формування науково-дослідницької компетентності студентів магістратури в процесі навчання. Незважаючи на підвищену увагу до розвитку науково-дослідницької діяльності студентів в останні роки в університетах України, очевидно, що можливості такої діяльності є недостатніми. Студентам найважче вибрати оптимальну стратегію конкретного дослідження, підготувати прилади дослідження, узагальнити результати аналізу даних і зробити висновок у науковій роботі [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати аналізу літератури свідчать, що організація студентських наукових досліджень виявляється не лише в проведенні наукових освітніх заходів, але й у популяризації наукової діяльності серед різних категорій суб'єктів освітнього процесу, залученні студентської молоді до інноваційної наукової діяльності [12; 13].

Правовий статус науково-дослідної роботи студентів, аналіз рівня її нормативно-правового забезпечення висвітлено С. Вербою [14]. Вона пропонує передбачити неухильне дотримання принципу інтеграції навчальної, наукової та виховної роботи на всіх етапах і рівнях освітнього процесу під час професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Порівняння особливостей організації науково-дослідної роботи студентів у вітчизняних та зарубіжних закладах вищої освіти здійснює О. Плахотнік [15]. Науковиця пропонує посилити дослідницький складник професійної педагогіки, її спрямованість на пошук інноваційних ідей удосконалення професійної підготовки майбутніх викладачів до успішного залучення студентів до професійно спрямованої науково-дослідної роботи.

Значення науково-дослідної роботи у процесі формування компетентності здобувачів вищої освіти висвітлено в роботі М. Хороленко [16]. Вона наголошує, що з-поміж форм організації освітнього процесу великі потенційні можливості у процесі формування компетентності здобувачів вищої освіти має планомірна, систематична і системна науково-дослідна робота.

Shouping Hu та George D. Kuh [17] наголошують, що частота студентських досліджень зросла з 1998 року у всіх типах навчальних установ і що студенти в дослідницьких університетах не частіше, ніж їхні колеги в інших місцях, мали такий досвід. Щоб відповідати своїм заявам, дослідницькі університети мають знайти додаткові способи залучення студентів до досліджень з викладачами.

Розмірковуюючи про послідовність в організації науково-дослідницької діяльності студентів у ЗВО, слід зауважити на логіці її реалізації. Зокрема, послідовність навчального процесу, за думкою Г. Пономарьової, зумовлює спадкоємність методів і форму наукової діяльності студентів від курсу до курсу, від кафедри до кафедри, від однієї дисципліни до інших [18]. Зазначений процес відбувається через поступове зростання обсягу і складності набутих студентами знань і компетенцій наукової діяльності.

Кожен науковець наголошує не тільки на важливості дослідницької діяльності студента, як підґрунтя науково-технічного потенціалу країни, а й на ролі науково-дослідної роботи як частини навчального процесу у підвищенні кваліфікованості, конкурентоспроможності молодого фахівця.

Формулювання цілей статті. Визначити місце і значення науково-дослідної роботи студентів на прикладі викладання дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності» у процесі формування їхньої компетентності, з'ясувати її змістову місткість і спрямованість на розвиток означеної здатності.

Виклад основного матеріалу досліджень. Важливе значення у процесі формування компетентності майбутніх фахівців у галузі цивільної безпеки посідає науково-дослідна робота (НДР). Останню ми трактуємо як систематичне, цілеспрямоване і методологічно обґрунтоване вивчення певних явищ, процесів або об'єктів, яке здійснюється студентами під керівництвом викладачів або наукових керівників. Основною метою НДР є поглиблення знань студентів у галузі цивільної безпеки, розвиток їхніх дослідницьких навичок і формування здатності самостійно проводити наукові дослідження. Тому дедалі більше уваги необхідно приділяти формуванню науково-дослідницької діяльності студентів, критичного мислення, креативності та продуктивного самовираження. Проте останнім часом помічається, що в Україні все менше молоді, яка бажає пов'язати своє життя і діяльність із кар'єрою вченого [19].

Надзвичайно актуальним та важливим завданням розвитку закладів вищої освіти України в сучасних умовах є забезпечення необхідних умов для того, щоб кожен здобувач вищої освіти протягом свого навчання отримав певні навички та засвоїв відповідні методи науково-дослідної діяльності [20; 21].

З цією метою в ТДАТУ імені Дмитра Моторного освітньо-професійною програмою підготовки здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю 263 «Цивільна

безпека» передбачено вивчення освітнього компонента «Методологія і організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності» (3,0 кредити ECTS). Викладання цієї навчальної дисципліни сприяє належному розвитку у майбутніх фахівців навичок самостійної творчої наукової роботи, формування своїх наукових інтересів, оволодіння нормами та науково-методичними принципами науково-дослідної діяльності. Дисципліна викладається на першому курсі магістратури.

Головною метою викладання дисципліни «МОНДІВ» є заохочення академічної молоді до проведення науково-дослідних робіт і набуття практичних навичок із проведення наукових досліджень у сфері цивільної безпеки.

Науково-дослідницька компетентність сьогодні важлива для багатьох професій і видів діяльності: необхідно не тільки творчо застосовувати отримані знання, а й створювати нові знання, проводити прикладні дослідження. Тому вже під час навчання в магістратурі здобувач вищої освіти має отримати науково-дослідницьку компетентність. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен оволодіти наступними компетенціями:

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, під час практичної діяльності або у процесі навчання, яка передбачає застосування теорій та методів проведення моніторингу, запобігання виникненню аварій, надзвичайних ситуацій, нещасним випадкам і професійним захворюванням на виробництві, оцінювання їх наслідків та їх ліквідування.

Загальні компетентності: здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Фахові компетентності: здатність приймати ефективні рішення, керувати роботою колективу під час професійної діяльності; здатність до превентивного і оперативного планування, управління заходами безпеки професійної діяльності; здатність до проведення техніко-економічного аналізу, оцінювання ризиків, комплексного обґрунтування проектів, планів, рішень, їх реалізації у сфері ЦБ.

Також студенти мають набути відповідних *soft skills*:

– комунікативні навички: письмове, вербальне і невербальне спілкування; вести суперечки і відстоювати свою позицію, спілкування в конфліктній ситуації; навички створення, керування й побудови відносин у команді.

- уміння виступати привселюдно: навички, необхідні для виступів на публіці, проводити презентації.
- гнучкість і адаптивність: гнучкість, адаптивність і здатність мінятися; уміння аналізувати ситуацію, орієнтування на вирішення проблем.
- лідерські якості: уміння працювати у напруженому середовищі; уміння ухвалювати рішення; уміння встановлювати мету, планувати.
- керування часом: уміння справлятися із завданнями вчасно.
- особисті якості: креативне й критичне мислення; етичність, чесність, терпіння, повага до оточуючих.

В процесі вивчення дисципліни «МОНДІВ» ми застосовуємо такі форми науково-дослідної роботи студентів:

- участь у різних видах аудиторної навчальної роботи з елементами наукових досліджень;
- науково-дослідна робота майбутніх магістрів з цивільної безпеки у постійно діючих наукових гуртках «Оцінка професійного ризику у сільському господарстві» та «Система управління охороною праці підприємства»;
- участь студентів у Всеукраїнській науково-технічній конференції здобувачів вищої освіти ТДАТУ, для презентації результати своїх досліджень.

НДР майбутніх магістрів з цивільної безпеки на факультеті агротехнологій та екології (АТЕ) здійснюється в лабораторії «Охорона праці та безпеки виробничих процесів» в складі НДІ «АТЕ» участю в дослідницькій роботі «Оцінка готовності підприємств та громадян до надзвичайних ситуацій: розробка ефективних стратегій реагування» (№ 0126U001968).

Висновки. В університеті створені сприятливі умови для студентів-магістрантів для активної науково-дослідницької діяльності як у процесі навчання, виконуючи різноманітні завдання, використовуючи активні методи та стратегії викладання/навчання, так і беручи участь у наукових проектах, семінарах та конференціях, що відбуваються в університетах. На цій основі створюються сприятливі умови для зацікавлення кар'єрою вченого.

На активне залучення здобувачів до науково-дослідної діяльності впливає багато факторів: стратегія та методи організації навчального процесу, мотивація студентів, активна позиція викладачів та бажання

співпрацювати зі студентами, матеріальна база та умови для організації науково-дослідницької діяльності.

Перспективи подальших досліджень спрямовуємо на вивчення змістового поля, особливостей реалізації науково-дослідної роботи студентів магістратури у процесі формування та розвитку їхньої компетентності.

Література

1. Science of science / S. Fortunato, C.T. Bergstrom, K. Börner et al. *Science*. 2018. Vol. 359. №6379. Article eaao0185. DOI: 10.1126/science.aao0185.
2. Yatsukh O.V. Support of higher education in Ukraine through the Viber Social Network during the period of martial law. *European Humanities Studies: State and Society*. 2024. Vol. 1. №1. P. 98–111. DOI: 10.38014/ehs-ss.2024.1.07.
3. Yatsukh O.V., Zoria M.V. Electronic journal as a tool for monitoring students' success in the process of receiving higher education. *European Humanities Studies: State and Society*. 2022. №3. P. 114–124. DOI: 10.38014/ehs-ss.2022.3.09.
4. Lamanauskas V., Augienė D. Scientific research activity of student's pre-service teachers of sciences at university: The aspects of understanding, situation and improvement. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*. 2017. Vol. 13. №1. P. 223–236. DOI: 10.12973/eurasia.2017.00613a.
5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 №1556-VII. Дата оновлення: 05.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
6. Gvaramadze I. From Quality Assurance to Quality Enhancement in the European Higher Education Area. *European Journal of Education*. 2008. Vol. 43. №4. P. 443–455. DOI: 10.1111/j.1465-3435.2008.00376.x.
7. Rohach Y.P., Yatsukh O.V., Hrankina O.V. Practical training of higher education students as a factor of effective approach in professional training of civil safety specialists. *Topical Aspects of Modern Science and Practice : Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference, Frankfurt am Main, Germany, 21–24 Sept. 2020. Frankfurt am Main, 2020*. P. 393–398. DOI: 10.46299/ISG.2020.II.I.
8. Allayarova S. Ta'lim, fan va innovatsiya. 2020.

9. Feldman A., Divoll K.A., Rogan-Klyve A. Becoming Researchers: The Participation of Undergraduate and Graduate Students in Scientific Research Groups. *Science Education*. 2013. Vol. 97. №2. P. 218–243. DOI: 10.1002/sce.21051.

10. Bologna with Student Eyes 2020 / Hovhannisyanyan G., Napier R., Berger S. et al. Brussels: European Students' Union, 2020. URL: https://www.esu-online.org/wp-content/uploads/2021/01/BWSE2020-Publication_WEB2.pdf.

11. Brooks R. Understanding the higher education student in Europe: A comparative analysis. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*. 2018. Vol. 48. №4. P. 500–517. DOI: 10.1080/03057925.2017.1318047.

12. Медведовська Т. Науково-дослідницька діяльність студентів закладів вищої освіти. *Logos*. 2024. DOI: 10.36074/logos-18.10.2024.078.

13. Pavletić P., O'Connor M. Students on the Frontlines of Academic Integrity in Ireland and Croatia: Who Are They and (Why) Do We Need Them? *Journal of Academic Writing*. 2025. Vol. 15. Suppl. 1. P. 1–13. DOI: 10.18552/joaw.v15iS1.994.

14. Верба С. Науково-дослідна робота студентів у системі освітньої підготовки фахівця: нормативно-правове регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. №4 (32). С. 36–40.

15. Плахотнік О.В. Особливості організації науково-дослідної роботи студентів у вітчизняних та зарубіжних закладах вищої освіти. *Педагогічний альманах*. 2020. №45. DOI: 10.37915/pa.vi45.92.

16. Хроленко М. Значення науково-дослідної роботи у процесі формування екологічної компетентності здобувачів вищої освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2024. №6 (40). С. 515–525. DOI: 10.52058/2786-4952-2024-6(40)-515-525.

17. Hu S., Kuh G.D., Gayles J.G. Engaging Undergraduate Students in Research Activities: Are Research Universities Doing a Better Job? *Innovative Higher Education*. 2007. Vol. 32. P. 167–177. DOI: 10.1007/s10755-007-9043-y.

18. Пономарьова Г.Ф. Науково-дослідна робота студентів у ВНЗ як складова їх професійної підготовки. *Наукові записки педагогіки*. 2010. Вип. XXIV. С. 138–145.

19. Яцух О.В. Застосування сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі ТДАТУ імені Дмитра Моторного. *Сучасні комп'ютерні системи та мережі в управлінні* : матеріали V Всеукр. наук.-

практ. інтернет-конф. студентів, аспірантів та молодих вчених / за ред. А.А. Григорової. Херсон : ФОП Вишемирський В.С., 2022. С. 174–177.

20. Яцух О., Мохнатко І., Зоря М. Особливості практичної підготовки майбутніх фахівців з цивільної безпеки. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2020. №87 (II). С. 183–190. DOI: 10.38014/osvita.2020.87.17.

21. Яцух О.В. Дослідження та розробка ефективних стратегій реагування громадян на надзвичайні ситуації. *Фізичне виховання, безпека життєдіяльності і сучасні технології виробництва* : зб. тез доп. III Всеукр. наук.-практ. конф. (електронне вид.), 12 берез. 2026 р. / за заг. ред. А.А. Івашури. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2026. С. 196–200.

Yatsukh O., Ivanova I. Organization of scientific research of masters in the specialty «Civil security» on the example of studying the discipline «Methodology and organization of scientific research with the basis of intellectual property»

Summary. At the current stage of development of professional education, research activity is one of the priority components of professional training, the main factor in ensuring the quality of higher education, increasing the competitiveness of university education in Ukraine. The main goal of higher education is to train a qualified specialist in the field of civil security, competitive in the labor market, competent, fluent in the profession and oriented in related fields of activity, ready for constant professional growth, social and professional mobility.

Scientific and pedagogical workers of universities should actively use interactive teaching methods when teaching the discipline "Methodology and organization of scientific research with the basics of intellectual property", problem-based presentation of the material, teaching higher education applicants to effectively apply the relevant competencies for analyzing and solving problems, to give creative tasks that require the use of acquired search and research skills and abilities.

Keywords: scientific research, research activity, professional competence, higher education student, civil security.